

TONE PAVČEK

PESNIK, PREVAJALEC, UREDNIK IN ESEJIST

Tomaž Onič in Tjaša Mohar
Univerza v Mariboru

1 Življenjepis

Tone Pavček se je rodil 29. 9. 1928 v Šentjuriju na Dolenjskem. Oče se je zaradi službe kmalu preselil v Ljubljano, mati pa je ostala doma na kmetiji. Osnovno šolo je prvo leto obiskoval v Mirni Peči, nadaljeval pa na Marijanišču v Ljubljani. Že tam se je spoznal z leto mlajšim Janezom Menartom, s katerim sta vse življenje ostala prijatelja in sodelavca. Po končani nižji in klasični gimnaziji je med drugo svetovno vojno nekaj let bival pri stricu na kmetiji v Šentjuriju, kamor se je pozneje rad vračal, na rodno Dolenjsko pa se je rad naslanjal tudi v tematiki in motiviki svoje poezije. V zakonu z ženo Marijo sta se jima rodila sin Marko (1958–1979), ki je bil prav tako pesnik, in hči Saša, znana slovenska igralka.

Čeprav je Pavček leta 1954 diplomiral iz prava, poklica pravnika nikoli ni opravljal. Deloval je skoraj izključno na kulturnem področju: bil je novinar pri *Ljubljanskem dnevniku* in *Ljudski pravici* (1955–1957), novinar in urednik na RTV Ljubljana (do 1972), med letoma 1963 in 1967 še ravnatelj Mladinskega gledališča v Ljubljani, od 1972 do upokojitve leta 1990 pa glavni urednik pri Cankarjevi založbi. Ves čas je tudi pisal in prevajal poezijo in mladinsko književnost ter med letoma 1979 in 1983 predsedoval Društvu slovenskih pisateljev. Od 1986 do 1990 je bil tudi poslanec v slovenski skupščini. V času osamosvajanja Slovenije se je uveljavil kot kulturni in politični delavec in leta 1989 na zborovanju na Kongresnem trgu v Ljubljani javno prebral Majniško deklaracijo, v kateri je bila izražena zahteva po suvereni slovenski državi. Leta 1996 je postal ambasador UNICEF-a. Od leta 2001 je bil izredni, od 2007 pa redni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Od novembra 2003 do maja 2008 je bil tudi član predsedstva SAZU. Umrli je 20. oktobra 2011 v Ljubljani. V njegovem rojstnem kraju je postavljena Pavčkova stalna spominska zbirka.

Pavček je za svojo poezijo in prevode prejel več pomembnih nagrad. Med literarnimi izstopajo tri Levstikove nagrade (leta 1958 za zgodbico v verzih *Juri Muri v Afriki*; 1961 za pesniško zbirko *Velesenzacija* in 2003 za življenjsko delo), Trdinova nagrada (leta 1959 za zbirko *Sanje živijo dalje*), Kajuhova nagrada (leta 1986 za mladinsko pesniško zbirko *Prave (in neprave) pesmi*), Večernica (leta 1997 za pesniško zbirko *Majnice in fulaste pesmi*), Zlatnik poezije in Veronikina nagrada (2006 in 2007, slednja za *Ujedanke: obrazi naše vsakdanjosti*). Prejel je tudi nagrado Prešernovega sklada (leta 1965 za zbirko pesmi *Ujeti ocean*), Prešernovo nagrado (leta 1984 za zbirko *Dediščina*), Sovretovo nagrado (leta 1979 za prevod *Glasovi časa: antologija desetih ruskih pesnikov dvajsetega stoletja*) ter leta 2009 zlati red za zasluge Republike Slovenije. V tujini je prejel Goranovo plaketo, nagrado Mlado pokolenje in Zmajev nagrado, za dosežke na področju mladinske književnosti pa je bil dvakrat nominiran za nagrado Hansa Christiana Andersena (2010 in 2012). Gl. tudi Cirman in Bratož 2011, Javornik idr. 1987–2002, Kambič 2020.

2 Prevajalsko delo

Toneta Pavčka poznamo predvsem kot pesnika, zelo obsežen pa je tudi njegov prevajalski opus. Kot je sam povedal, ga je v prevajalsko delo uvedel stanovski kolega in prijatelj iz otroštva Janez Menart. V televizijskem intervjuju je Ladu Ambrožiču povedal, da je bil Menart »motor in organizator /.../, on je rekel, da moramo prevajati, in smo začeli prevajati vsak svoj del svetovne poezije« (Ambrožič 2008). Pavček je sam ali v sodelovanju z drugimi pesniki in prevajalci prevajal zlasti rusko poezijo 20. stoletja (med najvidnejšimi avtorji prevedenih zbirk so Boris Pasternak, Sergej Jesenin, Vladimir Majakovski, Anna Akhmatova, Marina Tsvetaeva in Andrej Voznesenski), tudi starejše ruske pesnike (Afanasij Fet, Vladimir Solovjov), več njegovih prevodov pa je vključenih v *Antologijo ruske poezije 20. stoletja* (1990).

Izstopajo še njegovi prevodi srbske in hrvaške lirike (predvsem otroške pesmi Grigorja Viteza in Jovana Jovanoviča Zmaja, tudi Vesne Parun), sodeloval je pri prevajanju pesmi za *Antologijo hrvaške poezije* (1975), v njegovem prevajalskem opusu pa so tudi prevodi iz drugih slovanskih jezikov (češčine, poljščine, beloruščine), vendar gre v glavnem za izbore poezije oz. za posamezne pesmi v literarnih revijah. Sodeloval je tudi pri prevajanju pesmi albanskih (Enver Gjerqeku, Azem Shkreli, Rrahman Dedaj, Ali Podrimja) in gruzijskih (Šota Rustaveli) pesnikov v slovenščino. Njegove najbolj znane pesmi pa so prevedene v druge jezike. Glej tudi Cirman in Bratož 2011, Javornik 1987–2002.

3 Avtorsko delo

Pavček je poezijo pisal že kot gimnazijec. V prvih povojnih letih je objavljial med drugim v *Mladinski reviji*, *Novih obzorjih* in *Besedi*. Njegova prva knjižna objava je bila zbirka

Pesmi štirih, ki jo je leta 1953 objavil s Kajetanom Kovičem, Cirilom Zlobcem in Janezom Menartom in ki je pomembno zaznamovala novo usmeritev v slovenski poeziji. Sledilo je še sedemnajst pesniških zbirk za odrasle, med katerimi so poleg že omenjenih nagrajenih zbirk najvidnejše *Poganske hvalnice* (1976), *Upočasnitve* (1998), *Darovi* (2005), *Same pesmi o ljubezni* (2008) in *Angeli* (2011); zadnja, *Domu in rodu* (2015), je izšla posthumno.

Pavček je kot pesnik izhajal iz socialnega realizma, v povojni književnosti pa se je uveljavil kot predstavnik intimizma. Njegova lirika je bila sprva vitalistična, mestoma idilična in povezana z naravo (npr. zbirke *Sanje živijo dalje*, *Ujeti ocean*, *Poganske hvalnice*). V poznejših zbirkah se je ukvarjal z resnejšimi temami, tudi v vprašanji življenja in smrti (*Dediščina*, *Goličava*). Pisal je tudi pesmi za otroke, med vidnejšimi deli so poleg že omenjenih nagrajenih tudi *Maček na dopustu* (1957), *Vrtiljak* (1965), *Čenčarija* (1975), *Mokedaj* (1976), *Marko na belem konju jaše* (1984), *Besede za sladkosnede* (1991), *Juri Muri v Afriki* (1993), *S črko čez Krko* (2003), *Radobesednice* (2004) ter *Majnice in majhnice* (2009). Izdal je tudi štiri zbirke esejev *Čas duše, čas telesa* (od 1984 do 2010) in knjigo spominov *Hiša Cankarjeve zaveze* (2005). Glej tudi Cirman in Bratož 2011, Kmecl, b. d., Kocjan-Barle in Bajt 2003–2005.

4 Uredniško in založniško delo

Pavček je do leta 1972 deloval kot urednik kulturnega programa na RTV Ljubljana, nato pa je bil do upokojitve leta 1990 glavni urednik pri Cankarjevi založbi. V tej vlogi je uredil številne knjige, tako poezije kot proze: *Zbrane pesmi* (1977) in *Izbrane pesmi* (1985) Edvarda Kocbeka; *Basni Slavka Pregla* (1978); *Zakladi Slovenije* Matjaža Kmecla (1979) in poznejše ponatise; *Oko in senca* Jožeta Udoviča (1982); v souredništvu več zbirk del Ivana Cankarja, v souredništvu z Žarkom Petanom njegovo zbirko *Ta pаметne: jugoslovanski aforizem* (1983); zbirko *Pesmi in pesnitve* (1984) Heinricha Heineja; roman *Umiranje na obroke* (1984) Igorja Torkarja; izbor novel in črtic *Veter in cesta* (1985) Bena Zupančiča; skupaj z Jožetom Udovičem in Nikom Koširjem je prevedel in uredil *Antologijo španske poezije 20. stoletja* (1987). Uredil je tudi več zbirk poezije, ki so izšle pri drugih založbah (mnoge je tudi sam prevedel), med njimi so *Pesmi* (1977) Vladimirja Majakovskega; *Glasovi časa: antologija desetih ruskih pesnikov dvajsetega stoletja* (1978); *Pesmi* (1982) in izbor lirike (1991, zbirka *Lirika*) Borisa Pasternaka; *Pesmi* (1986) Janke Kupala; *Antologija ruske poezije 20. stoletja* (1990); dvojezična izdaja poezije Anne Ahmatove (2004). Uredil je še nekaj drugih zbirk poezije avtorjev, kot so Niko Grafenauer, Marko Kravos in Janez Menart, ter nekaj zbirk proze, npr. *Novele* Miška Kranjca (2008). Gl. tudi Kmecl b. d.

Tone Pavček se je že v mladosti pomembno zapisal poeziji kot eden od avtorjev zbirke *Pesmi štirih*, ki je oznanila novo smer v slovenski poeziji. Za svoje številne pesniške zbirke je prejel več najvidnejših slovenskih nagrad. Obsežen je tudi njegov prevajalski opus, in sicer je prevajal poezijo predvsem iz ruščine, pa tudi iz hrvaščine, srbsčine in drugih slovanskih jezikov.

Bibliografija

- Ambrožič, Lado. 2008. »Intervju.« Intervju s Tonetom Pavčkom. Ljubljana: RTV Slovenije, 7. 9. 2008. <https://365.rtvlo.si/arhiv/intervju/19402471>.
- Cirman, Tanja in Igor Bratož. 2011. »Umrli je Tone Pavček.« *Delo*, Književni listi, 21. oktober 2011. <https://old.delo.si/kultura/knjizevni-listi/umrl-je-tone-pavcek.html>.
- Javornik, Marjan, ur. 1987–2002. »Pavček, Tone.« *Enciklopedija Slovenije*, 8. zv., 275–276. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Kambič, Mateja. 2020. »Pavček, Tone.« *Obrazi slovenskih pokrajin*. Mestna knjižnica Kranj. Dostop 24. 1. 2022. <https://www.obrazislovenskihpokrajin.si/oseba/pavcek-tone/>.
- Kmecl, Matjaž. b. d. »Tone Pavček.« *Slovenska akademija znanosti in umetnosti*. Dostop 24. 1. 2022. <https://www.sazu.si/clani/tone-pavcek>.
- Kocjan-Barle, Marta in Drago Bajt, ur. 2003–2005. »PAVČEK, Tone.« *Slovenski veliki leksikon*, 275–276. Ljubljana: Mladinska knjiga.